

## Muhamed Ždralović

### ABDULVEHAB IBNI ABDULVEHAB ŽEPČEVI-BOSNEVI (ILHAMIJA)

U vid muslimanskog književnog stvaralaštva, pored narodne i književnostima orijentalnim jezicima: arapskom, perzijskom i turskom, ubraja se u zaseban vid i alhamijado književnost. Među najistaknutije predstavnike ove književnosti spadaju Mehmed Hevaji Uskufi, Mehmed-aga Pruščanin, Hadži Mehmed Velihodžić, Hasan Kaimija, Mula Mustafa Bešeskija, Muhamed Ruždija, Umihana Čuvidina, Jusuf-beg Čengić, Abdurahman Sirrija i Abdulvehab Ilhamija. U dosadašnjim istraživanjima njima se prilazilo s dosta rezerve, te stoga nemamo cjelovitiju studiju u kojoj bi kritičkim osvrtom bio obuhvaćen cjelokupan njihov rad. Po našem mišljenju ne bi trebalo zanemariti ove stvaraoce, jer njihova djela, iako nešto slabija u sadržajnom i estetskom smislu, čine poseban vid djelovanja ljudi iz naroda, ljudi koji su s narodom preživljavali sva stradanja i patnje i koji su, kada je trebalo, bili posrednici između vladajuće klase i običnog puka. Stoga, po našem sudu, s obzirom na vrijeme u kojem su živjeli, oni znače više za svoj narod sa svojim djelima na našem jeziku nego oni koji su pisali na drugim jezicima i čija djela zbog toga nisu bila dostupna širim narodnim masama. Iz njihovih djela (pjesama) pisanih na našem jeziku možemo donekle shvatiti njihove težnje, uočiti njihova poimanja svijeta i razjasniti njihove unutarnje sukobe, kako osobne tako i društvene naravi. Zato i nisu bez značaja i ako se uzme da su stvaraoci "srednjih kvaliteta", njihov je trud vrijedan pažnje. To pogotovu kad se ima u vidu vrijeme i uvjeti u kojima su živjeli i radili, kada je u njihovoj zemlji službeni jezik bio tuđi.

Sigurno je da bi za cjelovitiji prikaz svakog od ovih književnika koji su pisali na našem jeziku, bilo potrebno imati podrobnije podatke o njihovom životu i radu. U svim studijama, koje se odnose na ove stvaraoce, uvijek se naglašavao nedostatak izvora. Stoga i najsitniji detalji u vezi s tim upotpunjuju nam sliku o njima i njihovom djelu, te zato smatramo da je takve detalje potrebno objaviti, jer dolaze na dohvat ruku proučavaocima kulturne prošlosti kao i svima onima koje zanima ovaj vid stvaralaštva. Sigurno je da ima dosta neotkrivenih činjenica, a one postoje u rukopisima biblioteka, orijentalnim zbirkama i privatnim kolekcijama.

Ovom prilikom upravo želimo objelodaniti još neke činjenice koje se odnose na Abdulvehaba Ilhamiju Žepčaka. O njemu su pisali Safvet-beg Bašagić, Šejh Seifuddin Kemura, Mehmed Handžić, Muhamed Hadžijahić, Kasim Dobrača i drugi.<sup>1)</sup>

Do sada najpotpuniju sliku o Ilhamijinu radu i njegovu životu napisao je Kasim Dobrača. Rad je napisan u povodu dvijestote godišnjice rođenja ovog književnika a temelji se, uglavnom, na dotad poznatim materijalima i na rukopisu u Gazi Husrevbegovoj biblioteci br. 4509, pod naslovom TUHFETUL-MUSALLIN VE ZUBDETUL-HAŠI'IN. Inače, ovaj je rukopis poklon Udruženja ilmije iz Tešnja spomenutoj biblioteci. Iako je ovo, kako smo istakli, najpotpuniji rad, zahvaljujući novim činjenicama na koje smo naišli u rukopisima Orijentalne zbirke Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu No. 2020 i No. 720, i rukopisu koji se nalazi u privatnom posjedovanju Mehmeda Bajraktarevića iz Tešnja, kome se ovom prilikom zahvaljujemo na susretljivosti i ustupanju rukopisa, smatramo da bi bilo zanimljivo predočiti ih javnosti. Ovim novim detaljima upoznajemo Ilhamijin stav prema domaćem hrvatskom ili srpskom jeziku, njegovo poimanje nauke, doznajemo tko mu je bio šejh (učitelj u mistici) za koga se do sada nije znalo.

Ovdje iznosimo i jednu zanimljivost u pogledu rukopisa na temelju kojih dobijamo nove podatke u vezi s Ilhamijom. Tri rukopisa: Gazi Husrevbegova biblioteka No. 4509, Orijentalna zbirka Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti No. 720 kao i rukopis Mehmeda Bajraktarevića<sup>2)</sup> su se nalazili u Tešnju. Stoga se samo od sebe nameće pitanje: Nije li Ilhamija bio nečim dublje vezan za Tešanj i njegovu okolinu? Ako se uzme u obzir još i činjenica da je Šejh Abdullah Čankari El-Ensari imao žig kojim je ovjerenjena Ilhamijina džezetnama (Orijentalna zbirka No. 720, L. 7-a) na kojem se nalazi da je Šejh Abdullah iz Tešnja, onda je u najmanju ruku vjerojatno da se Ilhamija duhovno obrazovao u Tešnju.

Kako je već poznato, Ilhamija je kao i niz u to vrijeme uglednih ljudi u Bosni, završio tragično od ruke okrutnog Dželal-paše. Ovaj događaj izazvao je mnoge reakcije među stanovništvom Bosne i našao je odjeka i u književnosti. Pjesma anonimnog autora, koja govori o tim zbivanjima, nalazi se u rukopisnoj međžmui Biblioteke Kairskog sveučilišta pod brojem T-6522, a u prijevodu s osmanskog glasi:

1. Bašagić Dr Safvet-beg: Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini. Zagreb 1931. str. 34; — Kemura Scheich Saifuddin i Vladimir Čorović: Serbo-kroatische Dichtungen bosnischer Moslims aus dem XVII, XVIII und XIX Jahrhundert. Sarajevo 1912, str. XVIII Einleitung i str. 38-45; — Handžić Mehmed: Književni rad bosansko-hercegovačkih Muslimana. Sarajevo 1933, str. 92-93; isti: Ilhamije Žepčak, muslimanski pjesnik iz Bosne na hrvatskom jeziku koncem XVIII i početkom XIX vijeka. Hrvatski dnevnik, Zagreb, V/1940, 1347, 14-15; — Narodna izdanica (kalendar za god. 1942, Sarajevo 1941, 148-161; isti: Jedna stara kasida. El-Hidaje, VI/1943, 9, 256-260; — Hadžijahić Muhamed: Hrvatska muslimanska književnost prije 1878. godine. Jadranski dnevnik, III/1938, 243, 4-5; 244, 4-5; 247, 4-5; 249, 4; 250, 4-5; — Napredak (kalendar) XXVIII/1938, 93-104; — P.o. Sarajevo 1938, str. 14; — isti: O jednoj pjesmi Šejh Sejjid Vehab Ilhamije. Novi Behar, Sarajevo, II/1934-35, 16, 278-279; — isti: Aljamiado literatura. Hrvatska enciklopedija, Zagreb 1941, sv. I; — isti: Književna bosansko-hercegovačka hrestomatija, knjiga I, Starija književnost, muslimanska tradicija. Sarajevo 1974, 219-312; — Dobrača Kasim: Tuhfetul-musallin ve zubdetul-Haši-in od Abdulvehaba Žepčevije Ilhamije. Anali Gazi Husrevbegove biblioteke, Sarajevo, II-III, 1974, str. 41-69; — Čeman Mustafa i Brkić Selim: Bibliografija objavljenih radova o Tešnju. Rukopis u Narodnoj biblioteci u Tešnju.
2. Kod Mehmeda Bajraktarevića iz Tešnja se nalazi u rukopisu Ilmihal Abdulvehaba Žepčanina Ilhamije, pisan arapskim pismom na našem jeziku. Rukopis ima 13 stranica veličine 22 x 15 cm. Prepisao ga je Isa sin Hasanov iz Maglaja 5. Muharrema 1261. po Hidžri (15. januar 1845). Na zadnjoj stranici rukopisa ima čitljiv žig otisnut dva puta s natpisom "Tevekkuli ala Haliki Abduhu lvez" (Oslanjam se na moga tvorca, njegov rob lvez). Zahvaljujući dobroti Mehmeda Bajraktarevića fotokopija ovog rukopisa se nalazi u Orijentalnoj zbirci JAZU u Zagrebu pod brojem 2099.

*U Bosnu dođe Ali Dželal  
Čim dođe posta ohol*

*Pobi mnoge ljude, ote mal  
Mnogi zaplakaše, a uciviljeni "ne potrajalo" govoriše*

*Molbu uciviljenih uzvišeni Bog usliša  
Tih dana mu uze dušu Zul-Dželal*

*Rekoše: "Naša je to želja,  
o plemeniti Bože...  
U Bosnu dođe Ali Dželal  
Čim dođe posta ohol*

*Pobi moge ljude, ote mal  
Mnogi zaplakaše, a uciviljeni "ne potrajalo" govoriše*

*Molbu uciviljenih uzvišeni Bog usliša  
Tih dana mu uze dušu Zul-Dželal*

*Rekoše: "Naša je to želja,  
o plemeniti Bože...*

Sada ćemo iznijeti nešto detaljnije podatke o Ilhamiji na osnovi rukopisa Orientalne zbirke Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti No. 2020 i No. 720.

Kodeks No 2020 je zbirka pjesama čiji je prepisivač anoniman. Većina pjesama su Ilhamijine bilo da su na turskom ili na našem jeziku. Doduše, autor pjesme koju ovdje donosimo nije naveden, ali s obzirom na stil i na jezik koji je sličan pjesmama za koje se zna da su Ilhamijine, pretpostavljamo da je i ova njegova.

U prilog ovoj pretpostavci idu podudarnosti podataka koje je sam Ilhamija dao o sebi na kraju djela Tuhfetul-musallin ve zubdetul-haši'in, a koji se javljaju i u ovoj pjesmi, <sup>3)</sup> a koja nosi naslov "NASIHAT".

Pjesma je pisana jezikom koji obiluje turcizmima, najčešće upotrijebljenim zbog rime. Skoro svaki drugi distih se završava refrenom: "Molim vam se učite", koji je ujedno i granica dijelovima pjesme koji čine zasebne cjeline. Pa ipak, poruka data kroz refren smisaono ih sve objedinjuje u jednu didaktičku pjesmu:

*Pisati je velik siklet  
/ pisanje jeste zahmet  
Od hajra ima rahmet  
Molim vam se učite!*

Autor nastoji dati podstreka ljudima za pisanje. Ističe da je to težak posao, ali zato ima svoju veliku vrijednost.

*Daim kašljem i kišem  
Sakat rukom sve pišem*

3. Uporedi sadržinu stihova pjesme NASIHAT i teksta navedene Dobračine studije str. 42-43.





*Zait hasta jedva dišem  
Molim vam se učite!*

Iz ova dva distiha vidi se da je pjesnik bio ne samo star i slab, nego zbog bolesti ima i gorak život. No i pored toga što je bio iznemogao i bolestan imao je snagu uzeti pero i pisati i svojim primjerom pokazati da se i u takvoj situaciji to može činiti.

*Pisao sam ja za hajr  
Svak učite čin'te sejr  
Svatko sebe sevab hajr  
Molim vam se učite!*

Pjesnik ne piše za neki interes, nego za osobno dobro. Zato i drugima savjetuje da dobro otvore oči i da uče, svatko za sebe.

*Za zlo smo se rodili  
Po svijetu hodili  
I na kraju brodili  
Molim vam se učite!*

Očito je ova pjesma sastavljena u burno vrijeme o kome pjesnik ima loše mišljenje. Prijelaz iz 18. u 19. stoljeće je za Tursko Carstvo, a i za Muslimane period opće dekadence. Mnogi ratovi i razne epidemije, naročito haranje kuge su opustošila mnoga naselja. Zbog toga naš pjesnik upozorava da se tim nedaćama može oduprijeti samo naukom.

*Uči svatko ko može  
Za života svak može  
A kad umre ne može  
jeda nam Bog pomože!*

U ova dva distiha je ispušten refren "Molim vam se učite!". Po pjesnikovu mišljenju za učenje nema privilegija i čovjek dok je živ treba znati to iskoristiti.

*Ne smijte se naš jezik  
Kalem piše svaki jezik  
Božji rahmet sasma velik  
Molim vam se učite!*

Da bi se opći kaos opravdao, autor opaža da se moraju široke narodne mase obrazovati i to na svom maternjem jeziku. Stidljivo izrečeni polustih "Kalem piše svaki jezik", znači da je i domaći jezik takav da se može perom pisati. Dugovjekovni prioritet davan arapskom — jeziku Kur'ana i turskom — službenom, nije omogućio neobrazbu općeg puka. Pjesnik iz bojazni da se ne ogriješi zbog takvog stava oslanja se na "Božji rahmet" i smatra da će mu biti oprošteno.

*Ja bosanski gradim smijeh  
Nit je sevab nit' je grijeh  
Mlogo nešta ja podnijeh  
Odde duša osta mijeh*

U ovom dijelu pjesme autor iznosi vrijednost domaćeg, bosanskog humora.

On ne smatra da će biti zbog toga griješan ali se da zaključiti da je zbog takvog stava bio izvrgavan i represalijama. Zato smatra da je čak i dušu izgubio.

*Svakom kazat umijem  
A sam sebe ne umijem  
U kitabu razumijem  
Izrad sebe učite!*

Porukom u zadnja dva distiha pjesnik ne smatra da su suhi savjeti dovoljni. Čovjek sebi najteže može dati savjet, ali na temelju knjige se dosta može naučiti i svatko ukoliko uči, uči za sebe.

Dakle, iz cijele se pjesme da zaključiti da je autoru bio cilj ukazati na dužnost obrazovanja i pisanja i to na maternjem jeziku. Takvo poimanje ukazuje na slabljenje intenziteta u pisanju na orijentalnim jezicima. Veoma je lako dokazati da su poruke onih koji su davali svoje savjete na stranom jeziku ostale bez odjeka i nisu našle pravo mjesto u narodu. Možda je baš pojava ovakve literature proistekla iz činjenice što društvenost i razumijevanje među ljudima treba biti na razini širokih narodnih slojeva.

Rukopis Orijentalne zbirke Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti No. 720 ima 7 listova veličine 11,5 x 17 cm. Pisanje nashi pismom na arapskom jeziku, izuzev naslova, koji je na turskom. Naslov je pisan crvenom tintom. Taj rukopis je *idžazet-nama*, diploma koju je izdao njegov, od njega samog manje poznat učitelj (šejh — duhovni vođa) Abdullah Čankari. Ilhamiji je idžazetnama služila kao potvrda da je savladao sve tajne tesavvufe (islamskog misticizma). Dokumentat bi se, s obzirom na sadržinu, mogao podijeliti u tri dijela i to:

1. *Pohvala Bogu, Muhamedu i isticanje vrednota znanosti i spominjanje još jednog znanstvenika koji će znanost širiti, a to je Abdulvehab sin Abdulvehabov, Žepčak, Bošnjak.*
2. *Niz prenosilaca mudrosti tzv. sened od kandidatova šejha koji je izdao diplomu do posljednjeg vjerovjesnika Muhameda, a koji je preko anđela Džibrila dobio od Boga Kur'an, i*
3. *Savjet kandidatu kako se treba postaviti prema sebi i prema drugima i obaveze koje treba ispuniti.*

Tekst idžazetname u prijevodu glasi:

IDŽAZETNAMA KOJU JE IZDAO JEDINSTVEN U SVOM VREMENU, POŠTOVANI UČENJAK HADŽI ABDULLAH EFENDIJA ČANKARI SKROMNOM SIROMAHU ABDULVEHABU ŽEPČEVIJI BOŠNJAKU, UZVISIO IH BOG OBOJICU I ONE KOJI IH SLIJEDE DO SUDNJEG DANA (*uslišaj s Muhammedovim blagoslovom!*).

U IME BOGA MILOSTIVOG I MILOSRDNOG

Hvala Bogu koji daje čvrstim rukama onome tko moli, i koji prima u svoje okri-lje onog tko traži zaštitu od udaraca sudbine. Zahvaljujemo ti o ti, koji podižeš onog tko stoji pred tvojim vratima i koji uzdižeš onog tko se predao vjeri na ovom svijetu i onima















koji cijene istinu i njene nosioce, Potvrđujem trajno dokazivanim svjedočanstvom, spoje-  
nim nizom vijesti od odabranika i plemenitih, da nema drugog Boga osim njega samoga i  
da on nema druga. Svjedočim da je naš gospodin Muhammed, koji je rekao "Tražite  
nauku od kolijevke do groba", njegov rob i poslanik, i da ovu nauku nosi svatko tko se  
protivi njegovim neprijateljima. Neka se smiluje njemu, njegovoj obitelji, drugovima nje-  
govim, sljedbenicima i nasljednicima milošću koja povećava vezu s njim i vraća mu onog  
tko mu je zahvalan i donosi mu blagodati i koristi.

A potom, veli ovaj skromni od Boga zavisni rob Šejh Abdullah sin Šejha Hasana  
Čankarije, neka im Bog obojici oprost i pokrije njihove mane i mane cijelog svijeta:  
"Najpreče čemu su se pametni posvetili i našto su istrošili riznice svoje duše je znanost  
kojom se čovjek odlikuje i kojom se njegov rod odvaja od životinjske vrste". Naročito su  
korisne znanosti hadisa, tefsira, fikha i usula, znanosti kojima se bila posvetila grupa oda-  
branika — pravednika. Već se potvrdio napredak dalekovidnih i pametnih i pohvalno se  
govorilo o njihovim dokazima razumnog i prenesenog. Što je to što učvršćuje uputu i što  
je to što čuva od zablude? Zna se da je najčasnija nauka pravo zakonodavstvo i istine  
pravog puta koje sadrže velike koristi o čijim je pohvalama ranije rečeno. Vrijednost ove  
nauke je veličanstvenija nego se može opisati a tragovi njenih nosilaca slaviji od spome-  
na, te su se zato želje dobrih prethodnika usredotočile na nju, Ona im je bila jedina briga.  
Putovali su mnogo radi nje, trošili imetke i žrtvovali sve što su imali. Radi nje nisu spava-  
li a tražeći je obišli su istok i zapad.

Sada se smanjilo interesiranje za nju. Bog sačuvao nas i vas od teškoga ovog vre-  
mena. Vječna pažnja je zaista pomogla i donijela trajno izobilje učenjaku — radniku, vri-  
jednom, savršenom, oštroumnom spisatelju, svijetlom, razboritom, okićenom moralnim  
vrlinama, odlikovanom plemenitim osobinama, koje je dostigao u godinama mladosti sa-  
vršenstvo koje se dostiže u zrelih godinama i koji brani istine spontano učinjenih djela u  
domenu vrlina i plemenitosti više nego prethodnik, i koji je dobio ono što prethodnicima  
nije bilo dostupno. Dostigao je takav stupanj da su mu sa svih strana dolazili i od njega  
dobijali objašnjenja za svaku pojedinost. To je učenjak — radnik, vrijedni savršeni Abdul-  
vehab, sin Abdulvehaba, Žepčak, Bošnjak, neka ga Bog približi svojoj uzvišenoj dobroti i  
duhovnoj skrivenosti. Stekao je kod mene duhovna saznanja i obogatio se nekim šerijat-  
skim znanostima. Prisustvovao je mojim predavanjima tako da nije propustio ni jedno ve-  
liko niti malo pitanje, a da ga nije usvojio, niti je čuo kakvu pojedinost a da ju nije zabi-  
lježio. Neka Bog nagradi taj njegov trud i neka mu učini korisnim njegovu znanost i neka  
mu pruži svoju podršku i učini ga sposobnim za širenje korisne nauke i velikog posla. Iz  
svoje savršene dobrote i lijepe skromnosti zatražio je odobrenje da kod mene uči svaku  
nauku koje je dostojan kao učenik. Pošto se u ovom vremenu smanjio broj znatiželjnih  
i svijetlih, ja sam mu dozvolio da prenosi od mene sve što se može prenijeti i da prenosi  
od mene ono što je meni bilo dozvoljeno da prenosim i ono što je meni bilo dopušteno  
da saznam od stvari koje se tiču razuma i običaja: hadis, tefsir i fikh, drugim riječima  
šerijatske znanosti s njihovim pravim pomagalima onako kako sam sve to ja dokučio i  
prenio od mojih šejhova i plemenitih učitelja. Bog ih nastanio u kuću spasa zajedno s  
njihovim slavim i utvrđenim nizom prenosilaca, kao pisaca svake od napisanih knjiga.

Za vrednovanje svih tih prenosilaca i šejhova svake nauke i svake knjige potreb-  
no je mnogo reći, te ni vrijeme ni ova knjiga ne bi u tome pomogli. Pa tko želi dokučiti  
sve ove pouke neka se prema svojim mogućnostima posveti knjizi Kitab al-umam (Knji-  
ga naroda) od znanstvenika Mula Ibrahima Karvanije, nastanio ga Bog u najvišim rajskim

Ovo je najispravniji način.

Zatim, dužnost nam je spomenuti neke njegove šejhove kako bi se odluka potvrdila želeći na taj način dobijanje milosti (Božje) kako se navodi u djelu o najboljem čovjeku: "Pri spomenu dobrih dolazi milost (božja)". Od tih je vrijedni, učeni i radini Mula Ahmed Arkubi iz Amasije, Bog ga učinio dobrim robom svojim i nastanio ga u rajskim vrtovima. Od njih je i vrijedni, razboriti, oštromni spisatelj, naš gospodin Mula Osman iz Ak-Šehira, neka ga Bog dugo poživi i obaspe neizmjernom milošću. Od njih je i savršeni spisatelj vrijedni naš gospodin i naš pomagač Mula Muhamed Emin Hadimi, neka ga Bog sačuva od vječne propasti. Svi su oni uzeli od učenjaka, savršenog — razumnog, uzora istinskih učenjaka, ponosa vrijednih, jedinstvenog u svom vremenu, nasljednika nauke s koljena na koljeno, koji je postigao savršenstvo kakvo je drugim uskraćeno, a to je gospodin nad gospodom, učitelj nad učiteljima, naš oslonac i pomagač, Mula Muhamed Hadimi, neka Bog učini svetom njegovu tajnu i neka osvijetli njegovo pribivalište. On je uzeo od učenjaka, gospodara svojih nevolja, istančanog poimanja, sljedbenika provjeravanja prenesenog Mula Ahmeda Kazabadija, Bog nas okoristio svojom snagom, a on je uzeo od gospodara tinte, Muhameda Sivasije, poznatog kao Tefsirija, koji je bio učitelj svih, neka Bog rashladi njegovu postelju. On je uzeo od vrijednog Karvanija, a ovaj od šejha Abdullaha al-Džazarije, a ovaj je prenio od Ahmeda Mindžela, a ovaj od Mirze Mahduma, a ovaj od Mule Mirze Džan Širazije, a ovaj od Mula-hodže Džemaluddin Mahmuda Širazije, a ovaj od istražitelja, velikana naroda vjere Muhamed ibn Esada Davvanije as-Siddiqije, a ovaj od Muhjuddina Koškenarije, a ovaj od gospodina istraživača i pomagača Mula Sejid Šerifa Džurdžanije, a ovaj od Mule Mubarekšaha Misrije, a ovaj od Kutbuddina Razije, ovaj od učenjaka Mule Širazije, a ovaj od Omera Razvinije, a ovaj od Mule imama Fahruddina Razije, a on od imama dva Harema Abdulmelik ibn Jusuf Džuvejnije, od njegova oca Jusufa, od Tajjiba, od Muhamed ibn Sulejman Sulukije, od Ibrahimia Marevlje, od Ebu Abasa ibn Ahmeda, od Ebu Kasima Osmana, od Ibrahimia ibn Ismaila, od Muhameda ibn Hasana, od Šejbanije, od imama imama, svetionika naroda Ebu Hanife Numan ibn Sabita, od Hammad ibn Sulejmana, od Ibrahim Nahije, od Alkame Ebi Abdurahman Esved ibn Zejda i Ebi Abdurahmana Abdulah ibn Habiba. Ova prva dvojica su uzela od Abdulaha ibn Mes'uda, Bog bio s njima zadovoljan, a treći od Alije ibn Ebi Taliba, a njih dvojica su od posljednjeg poslanika, vjerovjesnika gospodara svih svjetova, Bog se smilovao i spasio njega i njih sve, a ovaj od Džibrila, na njega neka je spas, a on od uzvišenog Allaha, moćnog i velikog. Molimo uzvišenog Boga da se smiluje svima spomenutim šejhovima neizmjernom milošću i okoristi nas njihovim velikim knjigama, da i nas i njih opskrbi rajskim hurijama koje čekaju u šatorima, i neka nas i njih svrsta s plemenitim melekima. Uslišaj o ti, koji uslišavaš onima koji mole!

A potom, ja ti nalažem ono što su meni naložili moji šejhovi, a to je da uložiš svoj krajnji trud i snagu u postizanju istinske pobožnosti i učvršćenju sve pažnje i opraštanjnu i istrajnosti koju je Bog oporučio svojim poslanicima, svima svojim prijateljima i skupini njegovih robova kroz svoje uzvišene riječi: "Već smo zapovijedili onima kojima su došle knjige prije vas da se bojite Boga", pa čuvaj granice šerijata i drži se krajnje običaja Muhamedovog, izbjegavaj ovaj svijet i ono što je na njemu. Boj se onog čime Bog zastrašuje, pazi na ono našto te Bog upozorava i čini dobro cijelom svijetu, ukoliko možeš, pa čak ako ti čine zlo. Strpljivošću i dobroćinstvom podnosi njihovo uznemiravanje. Postupi po riječima (Muhammedovim), na njega neka je spas; "Pristupi onom tko te napušta, oprosti onom tko ti je nasilje učinio, daj onom tko tebi nije dao i čini dobro onom tko

tebi čini zlo. Neka tvoji drugovi budu učeni ljudi i dobri miljenici. I po riječima Muhamedovim: "U ljepotu vjere čovjekove spada i to da napusti ono što ga se ne tiče" i "Budi na ovom svijetu kao da si stranac ili putnik". I prema uzvišenim (Božijim) riječima: "Imate obaveze prema sebi", trošeći svoje vrijeme na obaveze učenja i usredotočenja svoje zaposlenosti u učenju i naučavanju, pretpostavljajući ovo svim svojim duševnim i svjetskim brigama. Imam Sujuti je spomenuo, Allah mu osvjetlio počivalište, na kraju svojih oporuka koje sežu do Muhameda. Rekao je Allahov poslanik: "Znanost je prijatelj vjernika, blagost je njegov vezir, pamet njegov upućivač, a rad njegov voditelj, nježnost njegov otac, dobročinstvo njegov brat, razboritost zapovjednik njegove vojske". Istinu je rekao Allahov poslanik. Ovo ti je dovoljno da upotpuniš sebe. Riječi uzvišenog Boga "Imate obaveze prema sebi", te usredsredi svu svoju zauzetost u obogaćivanju svojstva vrednota, a to nećeš moći postići osim s krajnjom pobožnosti na koju upućuju riječi uzvišenog". "Bojte se Boga istinitom bogobožnošću", i neka se od tebe ne odvajaju riječi uzvišenog: "Obraćajte se Bogu i njemu se vraćajte" da bi završio s tajnom njegovih uzvišenih riječi: Budi mu pobožan, stalno ga spominji i kloni se onih koji ga se ne sjećaju, jer je Bog onaj koga treba tražiti i kome se sve vraća: "Zaista je tvom gospodaru povratak". Ostavi rekla-kazala, nastoj da te svako stanje i položaj dovedu do susreta s velikim prijateljem. Napusti ljude i ono što oni vole na ovom svijetu, a zanemaruju buduću, jer se nikako ne očekuje od pametnog da više voli ono što je prolazno od onog što je vječno: "Budući je svijet vječan i bolji". Ovo ti je dovoljno o druženju sa svijetom. Riječi Muhameda, Allah mu se smilovao i spasio ga: "Najvrijednije je da pomažeš onog tko te napustio, da daješ onom tko ti uskraćuje, da sa smiješkom na licu činiš dobro, blagošću, slatkorječivošću, milošću, bez grubosti i osornosti i onom tko tebi dobro ne čini". Pogledaj riječi Svemogućeg: "Zahvaljujući Božjoj milosti bio si blag prema njima, jer da si bio grub i tvrdog srca, napustili bi te". Ako dobro razmisliš viditi ćeš da je ovo prava osnova. Kloni se onog što te dovelo u provaliju slave, ona je iskušani otrov. U pitanjima ovoga svijeta dovoljan ti je hadis kudi: "O živote, učini me gospodarom onim što služi, umori onog tko tebi služi, ostavi pohlepu i žudnju, odaberi zadovoljstvo i ne laskaj onima koji vole ovaj svijet i koji mu streme, ustraj na onom zašto si stvoren — na molitvi jer je Bog usrdan i čini svoje robove potčinjenima, svojim čistim robovima". Kada bi ti stvarno kušao, vidio bi da svijet prilazi pokorno onome kome ljudi ne trebaju, zato svodi svoju potrebu samo na gospodara ljudi, ukratko — ne upropašćuj izvore sreće svoga vremena koja ti je data. Obezbjedi vječnost obuzdavajući strasti koje su sigurno prolazne.

Potom, od tebe se očekuje da ne činiš tekst ovog savjeta tekstem koga ćeš zanemariti, nego ti on treba biti iznad svega. Gledaj ga većinu svoga vremena i radi po njemu, jer on iako sadrži malo riječi, velike je primjene. Ako ovo primiš i radiš po njemu, znači da je to primila tvoja duša, ako ne primiš, to je nedostatak tvoga savjetodavca. "Zar svijetu naređujete dobročinstvo, a sebe zaboravljate". "Zašto govorite ono što ne činite". "Utječemo se Bogu od naših loših djela i zla naših duša". "O ti koji si gospodar svih stanja, učini naše stanje najboljim, tako da kraj naših života učiniš najljepšim krajem. Ti si moj prijatelj i na ovom i na budućem svijetu. Učini nas muslimanima i pridruži nas dobrima. Uslišaj, uslišaj, gospodaru svih svjetova!"

Zatim, želim od tebe da se stalno sjećaš mene, mojih roditelja i moje djece s najljepšim molitvama na izvoru gdje se udovoljava, naročito za oprost, zdravlje, sve najbolje, odnosno ono čime je Bog zadovoljan, sa zadovoljstvom u obje kuće, lijepim krajem. Neka je spas na našeg gospodina Muhameda, njegovu obitelj i plemenite drugove. Bi dovršeno s Božjom pomoći.



Ovo sam napisao na brzu ruku 29. redžepa 1225. H (30. augusta 1810) godine. Ponizni, onaj koji iskreno moli, šejh Abdullah Čankari-Ansari". Žig = Abduliah — Tešna— (Tešanj) — 1225. H.

Ovaj je dokumenat do sada bio sasvim nepoznat. Možda je tome najveći razlog što je Aleksej Olesnicki, inače kustos Orijentalne zbirke (1928-1943) koji je neumorno radio na prikupljanju i notiranju arapskih, perzijskih i turskih rukopisa za Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti u Zagrebu,<sup>4)</sup> obradom Ilhamijine idžazetname previdio ispravno pročitati naslov, pa je umjesto Žepčevi stavio Žučugi. Stoga mu idžazetnama nije privukla pažnju kao ni kasnije ostalim orijentalistima. Detaljnijim proučavanjem ovog rukopisa, ustanovili smo da se odnosi na Abdulvehaba sina Abdulvehabovog, Bošnjaka iz Žepča, u narodu više poznatog kao Ilhamija. Ovo je značajnije utoliko što u sadašnjim studijama njegovo obrazovanje nije bilo pouzdano i jasno dokumentirano. Pouzdano se znalo da je rođen u Žepču 1773. godine, da je umro tragično u Travniku 1821. godine, kada je po nalogu Ali Dželal-paše pogubljen kao i mnogi ugledni Bošnjaci, i da je sahranjen u Travniku gdje mu je sagrađeno turbe (mauzolej).

Sada, međutim, idžazetnama nam daje podatke u vezi s njegovim školovanjem. Učitelj mu je bio u mistici Abdullah ibn Hasan Čankari. Kako je dokumenat ovjeren žigom Abdullaha a na žigu se može pročitati ime mjesta Tešnja, vjerojatno da je i duhovno obrazovanje tamo sticao.

4. O Olesnickom, vidi: Muhamed Ždralović, Aleksej Olesnicki i Orijentalna zbirka Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. (U povodu 30. godišnjice smrti A. Olesnickog). Radovi Arhiva JAZU, svezak II, Zagreb 1973, 97-110.

## SUMMARY

### ILHAMIJA ABDULVEHAB IBN ABDULVEHAB, ŽEPČEVI, BOSNEVI

The basis for this article about Ilhamija Abdulvehab Žepčak (1773—1821) was found by the author in two manuscripts of the Oriental Collection of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts in Zagreb (MSS No. 2020 and 720).

In the manuscript No. 2020 at pages 19b, 20a, and 20b there is a poem *Nasihāt* (Advice) from which the autobiographic traits of Ilhamija are recognized, as well as his call to learning, education and his supporting of writing in native language.

Manuscript No. 720 is, in fact, a diploma (*idžazetnama*) issued by Sheik Hadži Abdulah Čankari on 30 August 1810 in Tešanj.

The *idžazetnama* contains: Praise to God, Muhammed, then emphasis of values of Science and the nama of Abdulvehab as the candidate who will spread this Science; 2. Series of transferers of Science from Ilhamija's spiritual leader Abdulah to the latest messenger Muhamed; and 3. Advices to the candidate and his duties.

By the help of this work the biography of Ilhamija is completed and it is obvious that his teacher was Sheik Abdulah Čankari who, according the seal at the end of the certificate, served in Tešanj.